

Pražákova životná aktivita v obraze a reflexii

Pražák, A.: *Politika a revoluce. Paměti*. Academia, Praha 2004, 256 s.

Memoárová literatúra bola v poslednom čase zásluhou editorov Miloša Zelenku a Stanislava Kokošku obohatená o knihu Alberta Pražáka *Politika a revoluce* (Praha 2004). Z úvodnej edičnej poznámky sa dozvedáme, že práca vychádza z rukopisu ochraňovaného Pražákovou dcérou Hanou Pražákovou-Drábkovou a že pri vydaní textu boli použité moderné edičné zásady. Kniha je skutočne po edičnej stránke pripravená príkladne s príslušnými vysvetľovacími a dôkladnými poznámkami. Navyiac ju doprevádzajú štúdie oboch editorov, pričom prvá z nich bola rozšírená o časť pripravenú Ivom Pospíšilom sústreďujúcu sa na štruktúrno-typologickú a genologickú charakteristiku textu s dôrazom na jeho synkretickosť a v sémantickej polohe na faktografickosť kontaminovanú so zážitkovou reflexiou či sebareflexiou („*Věcnost se v Pražákově práci projevuje především sledováním historických událostí, reálných dějů a reálných postav a jejich konání, estetická hodnota obvykle vzniká v popisech smyslově konkrétních epizod všude tam, kde jde o jedinečný zážitek, kde se využívá poetiky ozvlášťňování a emocionálního uchopení skutečnosti*“, s. 177-178). V celom texte sa preplieťa „*vyprávěčovo curriculum vitae s válečnými událostmi, setkáními, dokumentárními záznamy a volnými reflexemi*“, s. 178). Otvára sa tak priestor pre obraz rozprávača ako aktéra, analytika udalostí, ich hodnotiteľa, ako jedinečnej osobnosti „*nepolitického politika*“ s kritickým nadhľadom a odstupom, postihujúceho za krutou chvíľou historického času hlbiny ľudskosti, existenciálne poryvy človeka, národa. Bytostne bol uspôsobený tak, že proti deštrukcii hodnôt ako ich vo svetových, európskych kontextoch a v protektorátnej moci v Čechách reprezentovala fašistická krutá a ničivá svojvôľa, obhajoval najprv pre seba a priateľov a postupne – ako to dotvrdzovala jeho aktivita predsedu Českej národnej rady počas májového pražského povstania – i pre národ pozitívne ľudské hodnoty signované emblémom slobody a rovnosti. Pražák nebol členom ani jednej politickej strany a ako univerzitný profesor, intelektuál s mravným kreditom a širokým európskym rozhľadom i názorovou toleranciou bol určený súčasným odbojovým politickým spektrom do vedúcej funkcie, kde pôsobil ako integrujúci činiteľ. Svoju aktivitu chápal ako mravne záväznú službu národu v čase jeho oslobodzovacích bojov.

Hoci A. Pražák písal svoje *Paměti* už roku 1949 – teda s malým časovým odstupom – čo mu umožnilo v živej pamäti uchovať si mnoho faktografických údajov z májového pražského povstania (nevynhol sa pritom ani istým nepresnostiam – upozornil na ne už editor S. Kokoška), oživiť si mnoho portrétov, či presnejšie minipotrétov z týchto čias vrátane členov Českej národnej rady (A. Müllerová, J. Smrkovský, O. Machotka, J. Kubát a ďalší), načrtať rozvrstvené fyzické prostredie obsadenej Prahy, jeho psychické i mravné ovzdušie, teror, ale aj odvahu a odbojnú vzopäť českeho národa.

Pražákove *Paměti* boli písané pro domo sua, a tak postrádajú placet oficióznosti, konvenčných štylistických stereotypov, patetického či nadsadeného heroického gesta, sú uchopené vo svojej obecnosti ako najvnutornejší životný osobný zážitok, a preto sú vo svojom podaní a videní výsostne originálne.

Pražák načrtávajúc v autobiografickom vide svoj celoživotný profil, sleduje v ňom síce dominantné línie, ale jeho torzovité skicovanie vytvára často iba náznakov postrádajúci celostnosti a komplexnosti. V uvedenom autobiografickom pásme zmapúva svoj vzťah k politickému spektru v monarchii, v období prvej i druhej (pomníchovskej) republiky,

v čase protektorátu, za spomínaného májového povstania i bezprostredne po ňom, keď sa znovu vracia k práci univerzitného profesora na Univerzite Karlovej. Hoci viac v intuitívnej než racionálnej podobe *Paměti* naznačili, že sa A. Pražák v spoločensko-politickej a ideovej koncepcii „se svou dobou miji“, že v ústraní „osamotnieva“ a postupne sa stráca za obzorom aktívneho života a života vôbec.

A. Pražák nebol politik, bol to v pravom slova zmysle vedec, literárny historik, bohemista, slovakista i komparatista. Tejto jeho bádateľskej aktivite venoval doteraz pozornosť viaceró bádateľov (M. Pišút, M. Tomčík, K. Rosenbaum, A. Grund, J. B. Čapek a ďalší) a medzi nich sa zaradili i M. Zelenka a I. Pospíšil, ktorých doslovy doprevádzajú toto knižné vydanie. Najmä stať M. Zelenku sa sústreďuje na literárnohistorický profil A. Pražáka s osobitným dôrazom na Pražákov prínos pri výskume slovenskej literatúry i na jeho zástoj pri rozvíjaní slovenskej vedy, kultúry a školstva. Jeho mnohostranná a udivujúco bohatá výskumná aktivita v heuristickom výskume i pri rozvíjaní metodologických princípov slovenskej literárnej vedy, poznačená síce viacerými rozpormi – prinášala v množstve monografických i syntetických štúdií nové pozitívne hodnoty a stimuly i pre ďalšie bádateľské programy. Narušovala ich len ideografická optika bádateľa „čechoslovakizmu“ motivovaná potrebou upevnenia prvej Československej republiky po roku 1918. Pražákova štátotvorná idea signovaná myšlienkou, „že jsme jedna řeč, jedna literatura a jeden národ“ a popierajúca či nedoceňujúca autochtónnosť, svojbytnosť slovenského národa a slovenčiny ako spisovného i literárneho jazyka vytvorila pri zamýšľanej integrite paradoxne podmienky pre narastanie dezintegračných snáh, a to nielen v autonomistických politických kruhoch. Napriek tomu, že Pražák v rokoch 1919-1933 pôsobil ako univerzitný profesor na Komenského univerzite, svoj stratifikačný model rozloženia politických síl na Slovensku si zjednodušil a konfiguráciu pojmov československosti a slovenskosti vo vlastnej modifikácii začal diferencovane prijímať až na sklonku života.

Ak v pamätiach venoval A. Pražák veľkú pozornosť Slovensku v čase rozpadu republiky, pozdejšie len torzovite spomenul isté osobnosti, či detailné skutočnosti, no takej historicky významnej udalosti ako bolo Slovenské národné povstanie venoval minimálnu pozornosť.

A. Pražák je iste zložitá a vo svojich životných úskaliach protirečivá osobnosť, ktorá si – ako sa to konštatovalo i doteraz – zaslúži serióznu vedeckú monografiu i ďalšie štúdie. Bez poznania materiálu, ktorý sprístupnili editori v knihe *Politika a revoluce* by takýto zámer nebol realizovateľný, a ak, tak s veľkými ruptúrami a poznávacím deficitom. Preto vydanie tejto knižnej publikácie možno kvalifikovať ako záslužný edičný čin.

Pavol Petrus

Židé, střední Evropa a SSSR v zrcadle paměti

Komárek, V.: Kronika zoufalství a naděje. Red. D. Pokorná, il. Vladimír Komárek. Academia, Praha 2004, 524 s.

Proč by se tato rozsáhlá „románová kronika“ známého polistopadového politika, ředitele Prognostického ústavu ČSAV a místopředsedy vlády v roce 1990 měla stát objektem recenzní kritické glosy v slavistickém, převážně filologickém časopise? Ze dvou důvodů. Jednak tu autor tvrdí, že napsal román, tedy umělecké dílo, ale je tomu tak jen zčásti,